in the 19th–20th century could have existed at this location.

In the rest of the untended grounds, an extensive lower horizon, in places with isolated 16th–20th-century finds, was recorded under the fill layers.

In the NE part of the grounds, very intensive alteration of the ground's surface occurred at the slope in the second half of the 20th century. In the N part of the slope, the surface had been raised from 0.5 m to 1.8–2.3 m, in the S part by 0.5–1 m. Below it lay the original layer, which descended towards the Nemunas and contained no finds or isolated 19th–20th-century finds.

Virginija Ostašenkovienė

Kelmės dvaro sodyba

Kelmės dvaro sodybos (UK 193) teritorijoje buvo numatyti parko (UK 22390), Dvaro g. 15, tvarkybos darbai. Projekte planuojama remiantis ikonografine medžiaga atkurti XIX a. pabaigos – XX a. pradžios dvaro teritorijos takų tinklą – parterio žiedą ir takus dvaro teritorijos ŠV ir ŠR dalyse.

Nuo XV a. Kelmė buvo Lietuvos didžiojo kunigaikščio dvaras, jam priklausė dideli žemės plotai. XV a. pabaigoje Lietuvos didysis kunigaikštis Aleksandras Kelmės dvarą padovanojo Jonui Kontautui. 1591 m. dvarą nupirko Šiaulių vietininkas Jonas Gruževskis. Manoma, kad XVII a. Jurgis Gruževskis pastatydino mūrinius rūmus ir mūrinį dvaro vartų pastatą. 1710 m. dvaro pastatus sudegino švedų kariuomenė. Spėjama, kad Kelmės dvaro barokiniai rūmai pastatyti apie 1780 m. Jie rekonstruoti pagal 1892 m. vokiečių architekto Francisko Lehmano projektą, o 1898 m. parengtas parko įrengimo projektas. Išlikęs dviaukštis vartų pastatas priskiriamas XVII a. II pusei. Kiti dvaro pastatai – oficina, svirnas, pieninė, spirito varykla, kumetynas – statyti XVIII a. II pusėje – XIX a. Nuo 1990 m. dvaro rūmuose įsikūręs Kelmės krašto muziejus.

1999–2017 m. vykdant tvarkybos darbus Kelmės dvaro sodyba ne kartą tyrinėta (*ATL 1998 ir 1999 metais,* 2000, p. 382–383; *ATL 2006 metais*, 2007, p. 228–230; *ATL 2009 metais*, 2010, p. 250–251; *ATL 2011 metais*, 2012, p. 636; *ATL 2013 metais*, 2014, p. 500; *ATL 2015 metais*, 2016, p. 542; *ATL 2017 metais*, 2018, p. 703).

2018 m. įrengiant takus buvo atlikti archeologiniai žvalgymai. Bendras žvalgytas plotas įrengiamų takų vietoje – 1387,6 m^2. Papildomai žvalgyta trasa, 68,4 m^2 plotas, įrengiamos laistymo sistemos (vandentiekio) vietoje. Iš viso 2018 m. Kelmės dvaro sodyboje žvalgytas 1456 m^2 plotas.

Parterio žiedo ir nuo jo atsišakojančių bei šoninių takų 1–5, 5 vietose fiksuoti maišyti 15–40 cm storio kultūriniai sluoksniai su pavieniais XVII a. pabaigos – XX a. radiniais. Jie susiformavo ne kartą keičiant ir tvarkant šią teritoriją.

Tako 6, vedančio nuo Dvaro gatvės važiuojamosios dalies link dvaro vartų pastato, ŠR dalyje, prie Dvaro gatvės, po 15–18 cm storio velėna iki projektinio 40 cm gylio fiksuotas permaišytas pilkos žemės ir molio bei žvyro sluoksnis. Jame rasta XVI a. pabaiga – XVII a. datuojamų plokštinių koklių, dengtų žalia glazūra, polichrominių (1, 2 pav.), herbinių koklių fragmentų, kurių centre – į viršų iškelta strėlė (3 pav.), geležinė pasaga, kaltinė vinis, plytų su braukomis duženų bei XX a. statybinių ir buitinių šiukšlių – langų ir butelių stiklo, perforuotų plytų, šiferio, vielos, skardos fragmentų, įvairios žemės ūkio technikos geležinių detalių. Iš radinių išsiskiria herbinis koklis karūnėlė,

1 pav. XVI a. pabaigos – XVII a. polichrominio koklio fragmentai. V. Ostašenkovienės nuotr.

Fig. 1. Fragments of late 16th–17th-century polychrome stove tiles.

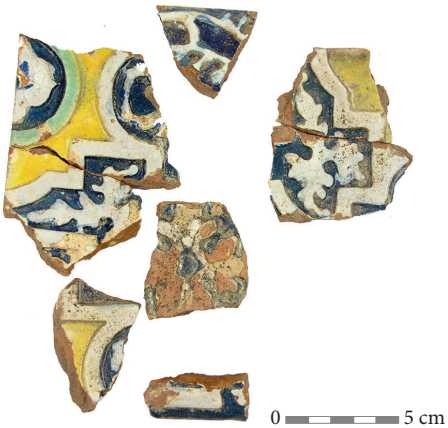

2 pav. XVI a. pabaigos – XVII a. polichrominio koklio fragmentai. V. Ostašenkovienės nuotr.

Fig. 2. Fragments of late 16th–17th-century polychrome stove tiles.

kuriame vaizduojamas renesansinis skydas su karūnuotu ereliu. Erelio figūra apipinta Žygimanto Senojo (1506–1548) monograma „S“. Iš viršaus herbo skydą laiko skydininkas – žmogaus figūra (4 pav.). Tai jau antras herbinis koklis, rastas Kelmės dvaro sodybos teritorijoje. Pirmasis – su jungtiniu 4 laukų herbu (Gruževskių „Lubicz“ ir herbu „Mogiła“) – rastas 2015 m. Žalia glazūra dengti kokiai kelių tipų: vieni su atkraštėliais ir puošti augaliniu ornamentu, kiti – buvę su 4 su kvadratinėmis įdubomis (5 pav.), treti – be atkraštėlių, puošti augaliniais raštais ir pavienėmis raidėmis „N“, „K“, „L“, „Z“, „S“ (6 pav.). Kaimiškos ir glazūruotos keramikos rasta mažai ir ji vėlyvesnė nei kokliai, datuojama XVIII a. II puse – XIX a. Šioje vietoje lyginant ir formuojant paviršių XVI a. pabaigos – XVIII a. radiniai persimaišė su XX a. II pusės buitinėmis ir statybinėmis šiukšlėmis.

Tako 6 centrinėje dalyje, ties Dvaro g. 19 pastatu, prie tako ŠV sienelės, 16–20 cm gylyje, atidengtas akmeninių *pamatų 1* fragmentas. Pamatai orientuoti ŠR–PV kryptimi (40°), jų ilgis – 3 m, plotis – 43 cm, aukštis – 35 cm. Pamatų akmenys dideli (44x34x28, 57x42x35 cm), rišti kalkiniu skiediniu. Vienas akmuo apskaldytas, kiti neskaldyti. Pamatų aplinkoje archeologinių radinių neaptikta, todėl pamatų datavimas lieka neaiškus.

Tako 7, įrengto prie dvaro sodybos svirno, ŠV dalyje fiksuotas toks pat permaišytas sluoksnis su gausiais archeologiniais radiniais. Panašu, kad šioje vietoje, prie svirno ŠV sienos buvo supiltos išardytų XVI a. pabaigos – XVII a. krosnių ir statinių liekanos, kurios XX a. II pusėje lyginant paviršių permaišytos su XX a. statybinėmis ir buitinėmis šiukšlėmis.

Kelmės dvaro sodybos ŠR dalyje kastos vandentiekio trasos vietoje po 24 cm storio velėna atsidengė 1,8 m ilgio, 1,05 m gylio pusiau apskrito skerspjūvio *duobė 1*. Jos užpildą sudarė pilka žemė su statybinėmis griuvenomis – raudonų plytų fragmentais ir kalkiniu skiediniu. 28 cm gylyje atidengtas *pamatų 2* fragmentas. Pamatai orientuoti ŠV–PR kryptimi (310°), atidengtas jų ilgis – 90 cm, plotis – 75 cm, aukš-

0 5 cm

3 pav. XVII a. herbinio koklio fragmentas. V. Ostašenkovienės nuotr.

Fig. 3. A fragment of a 17th-century armorial stove tile.

0 5 cm

4 pav. XVI a. pabaigos – XVII a. pradžios herbinis koklis. V. Ostašenkovienės nuotr.

Fig. 4. A late 16th–early 17th-century armorial stove tile.

0 5 cm

5 pav. XVII a. koklio fragmentas. V. Ostašenkovienės nuotr.

Fig. 5. A fragment of a 17th-century stove tile.

0 5 cm

6 pav. XVII a. koklio fragmentas. V. Ostašenkovienės nuotr.

Fig. 6. A fragment of a 17th-century stove tile.

tis – 56 cm. Pamatų akmenys dideli (70x68x36, ?x56x39 cm), neskaldyti, nesurišti kalkiniu skiediniu, dėti ant įžeminio molio. Į ŠR nuo pamatų 2, 60 cm gylyje atidengtas 3,1 m ilgio maišytas pilkos žemės ir molio sluoksnis su kalkiniu skiediniu, raudonų plytų fragmentais, degėsiais bei pavieniais nedideliais akmenimis (22x20x 16 cm dydžio). Sluoksnis tęsėsi iki 1,1 m gylio, jame aptikta 115 archeologinių radinių: patinuota langų stiklo šukė, žąslų dalis (?), vinis, bato pasagėlė (?), akmeninis trintuvas (?), keletas plokštinių ir puodyninių koklių fragmentų, kaimiškos ir glazūruotos keramikos šukių. Radiniai datuojami XVIII a. Tam pačiam laikotarpiui turėtų priklausyti ir pamatų 2 fragmentas. Tai, jog tarp radinių vyrauja keramika ir paprastesnių, puodyninių koklių fragmentai rodo, jog pastatas nebuvo reprezentacinės paskirties. 2,7 m į PR nuo pamatų 2, 26 cm gylyje atidengtas *pamatų 3* fragmentas. Pamatai orientuoti ŠV–PR kryptimi (280°), atidengtas jų ilgis – 90 cm, plotis – 50 cm, aukštis – 38 cm. Pamatų akmenys dideli (56x48x35, 42x40x37 cm), dalis jų skaldyti, nesurišti kalkiniu skiediniu, dėti ant įžeminio molio. Tarp akmenų buvo raudonų plytų fragmentų. Tarp pamatų 2 ir pamatų 3 buvo nejudintas gruntas – po velėna ir 18–20 cm storio maišytu pilkos žemės ir molio sluoksniu 30–35 cm gylyje pasiektas įžemis – rudas molis. Pamatai 2 ir 3 greičiausiai yra skirtingų ir nevienalaikių pastatų. Pamatai 3 turėtų būti vėlyvesnio pastato nei pamatai 2.

Fiksuotos buvusių statinių liekanos rodo, jog dvaro teritorija perimetru įvairiais laikotarpiais buvo užstatyta. Žvalgant iš viso rasti 589 radiniai, datuojami XVI a. pabaiga – XIX a.

The Kelmė Manor complex

In 2018, 1456 m^2 were surveyed at the Kelmė manor complex at the site where footpaths and waterlines were to be installed. The remains of former structures recorded at three locations (foundations 1–3) show that buildings stood along the perimeter of the manor's grounds in the 18th–19th centuries. In the NE part of footpath 6 and in the NW part of footpath 7, a mixed layer with abundant late 16th–18th-century finds: fragments of panel stove tiles (*Blattkacheln*) with green and polychrome glaze and fragments of bricks with frogs were recorded (Figs. 1–6). A total of 589 finds, which date to the late 16th–19th centuries, were discovered during the survey.

Jurgis Sadauskas, Pavel Vutkin

Kruonio dvarvietė

Kruonio miestelio (Kaišiadorių r.) PV dalyje yra Kruonio dvarvietė, vadinama Piliaviete arba Pilies griuvėsiais (UK 5002). Prie Kruonio gimnazijos pastato yra įspūdingos Oginskių dvaro rūmų liekanos, vietinių gyventojų vadinamos pilimi. Teritorijoje šiuo metu gyvenama – yra gyvenamosios ir ūkinės paskirties pastatų, gyventojų sodai ir daržai.

1570 m. Smolensko kaštelionas Grigalius Tryzna pardavė Kruonio, Darsūniškio ir Zapyškio dvarus Vilniaus tijūno Motiejaus Oginskio žmonai Kotrynai ir jos sesers vaikams. Tuo metu sudarytas Kruonio valdos, priklausiusios to paties pavadinimo valsčiui, inventorius, kuriame surašyti aplinkinių kaimų gyventojai „prie Kruonio dvaro". Manoma, kad Oginskiai, tik įsigiję Kruonį, tarp 1570–1580 m. pasista-

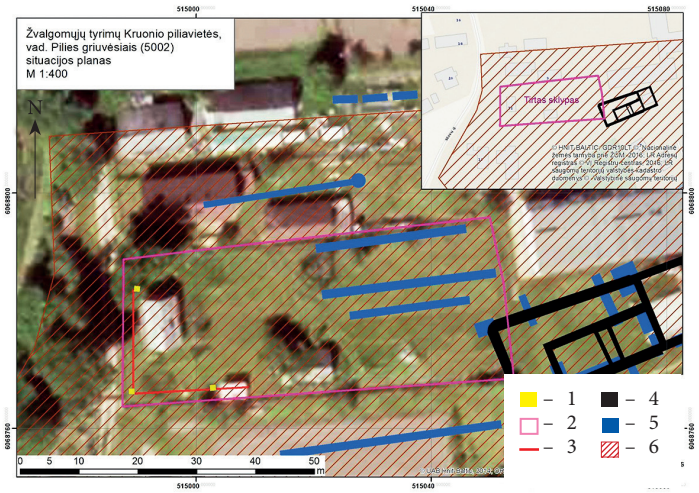

1 pav. Situacijos planas: 1 – tirtų šurfų vietos; 2 – sklypo ribos; 3 – planuojamo kabelio trasa; 4 – buvusių rūmų kontūras; 5 – 2004–2008 m. tyrimų vietos; 6 – Kruonio piliavietės teritorija. P. Vutkino brėž.

Fig. 1. Situation plan: 1 – location of excavated test pits; 2 – plot boundaries; 3 – route of the planned cable; 4 – contours of the former palace; 5 – locations excavated in 2004–2008; 6 – grounds of the Kruonis Manor site.